

בגמרא (חולין ק"ה ע"א): "כעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן כמה ישהה בין בשר לגבינה, א"ל ולא כלום. איני והא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה גבינה מותר לאכול בשר, אלא כמה ישהה בין גבינה לבשר, א"ל ולא כלום. גופא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה מותר לאכול בשר אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין בשיניים מהו קרי עליה הבשר עודנו בין שיניים. אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האירנא לא הוה אכיל גבינה עד למחר כי השתא, ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחרייתא אכילנא".

ושם (ק"ב ע"ב) "... אמצעיים רשות אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה".

א. מדברי רב נחמן דמים אמצעיים חובה בין תבשיל לגבינה, רואים תקנה בין תבשיל דהיינו תבשיל בשר לבין גבינה, ע"י קנוח הפה ונטילה ולא בעי שיהוי, ומר עוקבא ששהה בין סעודה לסעודה מדת חסידות נהג. כך למד במאור הגדול (ל"ז ע"א בדפי הרי"ף) ובה"ג (כך מביא הר"ן ל"ז ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה "אמר רב חסדא" וכן בתוס' ק"ד ע"ב ד"ה "עוף וגבינה"), ור"ת (תוס' שם), והרא"ה (בבדק הבית בית שלישי שער רביעי עמ' 172).

והם הבינו דהא דנקטה הגמ' בין תבשיל לגבינה, בדוקא נקטה דהיינו אפי' בין תבשיל בשר לגבינה שהרי מצינו שהגמרא מדקדקת (ק"ה ע"א), בין בשר ואחריו גבינה ובין גבינה ואח"כ בשר, ולכן קשה לומר דכאן לא דקדקה הגמ' וכוונתה גבינה ואח"כ תבשיל. (1)

והרא"ה בב"ה (בבדק הבית בית שלישי שער רביעי עמ' 172) מאריך בדבר, - דקשיא לו טובא, כיצד דין שהיה בין סעודה לסעודה לא נשנה לא במשנה ולא בבביתא אלא רק דרך ספור הובא בגמ'.

ולכן הוא מסביר דשהיה לא צריכה למוד דפשיטא דמותר לאכול גבינה אחר בשר ולא נאסר עולמית. ואם חכה יום או יומים פשיטא דשרי בלא כלום דכבר נמוק ונימוח שמנונית הבשר, אלא שלא השוו בזה, יש שחכו מעל"ע ויש שהסתפקו מסעודה לסעודה.

(1) ר"ן הנ"ל. מאירי עמ' שפ"ב. אמנם לדעת ר"ת אין זו ראי' אף שגם הוא סובר כשיטה זו. שהרי הוא עצמו פי' בתוד"ה "לא שנו" בק"ה ע"ב, בין תבשיל לגבינה חובה ובין תבשיל לתבשיל רשות, דדוקא תבשיל שאני שאין הבשר בעין אלא טעמו ולא החמירו, אבל בין תבשיל לגבינה שהיא בעין חובה אבל סגי בנטילה וכך באמת כתבו בתוס' "ויתכן פי' זה אף לדברי האוסרים לאכול גבינה אחר בשר באותה סעודה אפי' בנטילה וקנוח". אמנם בעל המאור דחה פי' זה דר"ת המחלק בין טעם לבעין - ולכן לשטתו זו ראי' טובה. ולראיית ר"ת עיין הערה 3.

וההכשר שהביאו ב"ש וב"ה בברייתא (ק"ד ע"ב, ק"ה ע"ו) לבשר וגבינה וראי שהכשר לשעה, מיד דהיינו בלא שיהוי.

דהא אפילו יחד בכלי שני אינו אסור מה"ת אלא בכלי ראשון, וא"כ ודאי דבקנוח ונט"י דאין יותר טעם השמנונית סגי בלא שיהוי. ואלו דברי רב חסדא אכל גבינה מותר לאכול בשר דהיינו בלא שיהוי ובלא הכשר (ומיירי ביום דתני לידיה ולכן לא בעי נטילה). ופירוש הסוגיא דאמר ר' יוחנן על שאלת ר' אסי כמה ישהה בין בשר לגבינה בלא הכשר אלא ע"י שיהוי – ולא כלום. ותמחה הגמ' והא רב חסדא אמר דאכל בשר אסור לאכול גבינה בלא קנוח ונטילה, ורק גבינה ואח"כ בשר שרי (ולא שהקשו על ר' יוחנן מרב חסדא דהא קשיש טובא – אלא הגמ' מתמחה). ועל זה אמרו דאף ר' יוחנן בבשר אחר גבינה אמר, ואילו בבשר ואחריו גבינה שרי אף בלא קנוח ונטילה ע"י שהוי והוא בין סעודה לסעודה.

ובמאירי הכיא ראי' נוספת לבעלי שטה זו, מהפסיקתא בפרשת עשר תעשר, שאמר הקב"ה למלאכים תינוק שבישראל מקיים את התורה יותר מכם, שאם באים לאכול בשר בחלבאינו אוכל מן החלב עד שרוחץ ידיו מן הבשר. לשטה זו – כל קנוח ונטילה נאמר בין בשר לגבינה, אבל בין גבינה לבשר לא בעי אלא נטילה בלילה משום שמנונית שעל הידדים. (מאירי עמ' שפ"ב).

ב. ראשונים רבים למדו אחרת, דדברי רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, הם כפשוטם ולא מהני קנוח ונט"י. וכך אומר הרי"ף (ל"ז ע"ב בדפי הרי"ף), ושמעינן ממאי דא"ר חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, דלא שרי למיכל גבינה בתר בשרא אלא עד דשפי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחריתי, דלא אשכחינן מאן דשרי למיכל גבינה בתר בישרא בפחות מהאי שיעורא דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא".

וכן פסק הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח). "מי שאכל בשר בתחילה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ביניהם כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות, מפני הבשר שבין השיניים שאינו סר בקנוח".

וכן סבר ר"ח (בתורת הבית לרשב"א בית שלישי שער רביעי עמ' 171 ו-173). וכן פסקו תוס' (ק"ד ע"ב ד"ה "עוף וגבינה"). והרשב"א (בתורת הבית שם) והמאירי (עמ' שע"ט).

את דברי רב נחמן מים אמצעיים רשות בין תבשיל לתבשיל וחובה בין תבשיל לגבינה. מסבירים בעלי שיטה זו, כגבינה ואח"כ תבשיל ולא כתבשיל ואח"כ גבינה (בין תבשיל וגבינה דמעיקרא קאמר). אך דין בשר ואח"כ גבינה או גבינה ואח"כ בשר מרב חסדא שמעינן (תוד"ה "לא שנו" ק"ה ע"ב).

ובמאירי כתב דהלשון במכוון – דמדבר בנטילה לצורך תבשיל – וכאילו אמר בין תבשיל זה שהוא בא ליטול אליו לגבינה דמעיקרא. וראוי היה להקדים את שעליו הנטילה באה. והקשו בעלי שיטה זו, לשיטה דרי בין בשר לגבינה בקנוח ונטילה מספר קושיות.

1. מה הקשו על דברי ר' יוחנן מה שאמר בין בשר וגבינה ולא כלום, מדברי רב חסדא והא אף רב חסדא לשטתם לא בעי שיהוי אלא קנוח ונטילה? (מאירי, תורת הבית ומשמרת הבית).

2. כיצד כתב רב חסדא בסתם גבינה אחר בשר אסור דמשמע אסור לגמרי, והא ע"י קנוח ונטילה שרי? (מאירי שם).

3. לשיטת אלו דסגי בקנוח ונט"י אחר בשר, ואחר גבינה לא בעי כלום, א"כ הי' לגמ' להביא הברייתא דב"ש וב"ה גבי קנוח והדחה אמר דברי רב חסדא דאמר אבל בשר אסור לאכול גבינה, ולא אחרי דברי רב יצחק בר משרשיא אבל גבינה ואח"כ בשר. (2).

את ראית השטה הראשונה מהפסיקתא דוחה המאירי – דאין משיבין מהגדות, ועוד דההוא בקטן נאמרה ודרך חינוך.

לסכום: שתי שטות יש כאן.

האחת – אכל גבינה אינו צריך קנוח אחריו אלא נט"י בלילה וביום לא בעי כלום. אכל בשר בע"י קנוח ונט"י (בלילה). או שיהוי בין סעודה לסעודה.

והשניה – אכל גבינה בעי קנוח ונט"י (בלילה).

אכל בשר בעי שיהוי בין סעודה לסעודה.

א. עוף ואחריו גבינה.

בגמ' (חולין ק"ד ע"ב) "תנא אנרא תמיה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן הוא תני לה והוא אמר לה בלא נטילת ידים ובלא קנוח הפה".

1. בפשטות הלשון, משמע דאף באכל עוף בתחילה שרי למיכל אחריו גבינה בלא קנוח ונט"י.

וכן למדו תוס' (שם ד"ה "עוף וגבינה"), דשאני בשר עוף מבשר בהמה, דבשר בהמה בעי שיהוי בין סעודה לסעודה (כשיטתם דלעיל), ואילו בעוף לא בעי לא שיהוי ולא קנוח ונט"י.

וכך מביאים הר"ן (ל"ז ע"ב בדפי הרי"ף...) ותורת הבית (בית שלישי שער רביעי...), בשם הרמב"ן, וכן סבר בדק הבית.

וקשיא להם טובא – מה מקשה הגמ' שם על רב יצחק בר משרשיא שאל גבינה ואח"כ בשר בלא נט"י מהא דאגרא דמיירי בעוף ואחריו גבינה דדייקו ממנו דבשר ואח"כ גבינה בעי נטילה, דלמא גבינה אחר בשר בעי נטילה ולא בשר אחר גבינה?

ותירצו בתוס' (שם ד"ה "עוף וגבינה") – דמדברי אגרא משמע דבעי נטילה אף אחר גבינה. דהרי מדבריו משמע דעוף ואחריו גבינה שרי הא בשר אסור והיכי דמי אי בשר ואחריו גבינה הרי לא סגי בקנוח ונט"י (3) ובעי שיהוי בין סעודה

(2) שם. ותוס' תירצו קושיא זו – דלענין נט"י אין חילוק בין בשר תחילה לגבינה תחילה ודוקא גבי קנוח יש הבדל.

(3) ונראה דר"ת למד מכאן דבשר ואחריו גבינה סגי בקנוח ונט"י, דאגרא דקדק לומר עוף ואחריו גבינה לא בעי קנוח ונט"י, הא בשר ואחריו גבינה סגי בקנוח ונט"י – וגבי קושיית תוס' א"כ מאי לרב יצחק בר משרשיא כבר תירצו שם דדוקא קנוח לא בעי בבשר אחרי גבינה אך נט"י בעי. והדבר מדוקדק דשאלוהו על נט"י ולא שאלוהו כלום על קנוח.

לסעודה, אלא ודאי מיירי בבשר אחר גבינה ובכל אופן בעי קנוח ונט"י.

ומסביר המהר"ם דאי אפשר לומר דאחר גבינה לא בעי כלום בין בבשר בין בעוף וחדש אגרא דאף אחר עוף לא בעי כלום - דא"כ מדוע נקט "באפיקורן" ולא אמר בפשטות עוף וגבינה נאכלים, דמהיכי תיתי להצריך בכלל קנוח ונטילה? אלא ודאי מוכח דיש דברים דבעי קנוח ונטילה ואי בבשר ואחריו גבינה הרי בעי שיהוי, אלא מוכח דבגבינה ואחריה בשר, ולכן הקשו לרב יצחק בר משרשיא.

והר"ן בשם הרמב"ן הביא תירוץ אחר - דאם איתא בבשר אחר גבינה שרי בלא כלום - למה לא חדש אגרא בבשר בהמה דהוא מה"ת דנאכל עם גבינה באפיקורן דהיינו גבינה ואח"כ בשר וחדש בבשר עוף דהוא מדרבנן, אלא מוכח דדוקא בעוף דרבנן שרי באפיקורן ואפי' עוף ואחריו גבינה, אבל בשר בהמה דמה"ת, בעי קנוח ונטילה אף אחר גבינה.

דאם איתא דעוף ואחריו גבינה ג"כ בעי קנוח ונט"י, ולא התיר אגרא אלא עוף אחר גבינה, לא הי' לו לשנות אסור כלשון היתר - שהרי אמר עוף וגבינה דמשמע עוף ואחריו גבינה.

2. לעומתם - מכח הקושיא מרב יצחק בר משרשיא, סברו ראשונים רבים דאגרא דבר רק בעוף אחר גבינה, אבל בגבינה אחר עוף הוי דינו כגבינה אחר בשר ובעי שיהוי (לשיטות דבעי שיהוי). וכך סובר הרמב"ם (מ"א פ"ט הכ"ח). וכן הרשב"א בתורת הבית (בית שלישי שער רביעי עמ' 173) ובמשמרת הבית שם, ובמאירי (עמ' שפ').

וחזקו דבריהם מדברי רב חסדא דבתים לישניה, אכל בשר אסור לאכול גבינה ולא אמר אכל בשר בהמה. ועוד אי יש חילוק ליפלוג וליתני בדידיה בד"א בבשר בהמה אבל בשר עוף לא. ומדוע חלק בין גבינה קודם לבין בשר קודם. (במשמרת הבית).

ולשיטות אלו בעוף ואחריו גבינה בעי שיהוי. ואילו בגבינה ואחריה עוף, לא בעי לא קנוח ולא נט"י, ובנגוד לגבינה אחר בשר בהמה. במאירי הביא גרסא אחת נאכלים באפיקולין (וכך גם גרס הרי"ף אפיקולים) דהיינו מטלית ז"א ההיתר בעוף אחר גבינה דדי בקנוח במטלית ולא בעי נט"י - ולא בעי קנוח ונט"י כאחר כשר בהמה. אולם המאירי עצמו וכן תוס' רשב"א רמב"ם - גרסו אפיקורן דהיינו לא בעי קנוח כלל.

לסכום: עוף ואחריו גבינה. לשטות דאף אחר בשר בהמה סגי בקנוח והדחה ואחר גבינה לא בעי כלום, ודאי - דאחר עוף שרי גבינה הלא קנוח ונט"י (וזהו חידושו דאגרא).

ולשטות דאחר בשר בהמה בעי שהוי, ואחר גבינה קנוח ונטילה, נחלקו - יש שסברו דבעוף שרי אחריו גבינה בלא שיהוי וקנוח ונטילה. ויש שסברו דאחר עוף בעי שיהוי, רק אחר גבינה שרי עוף בלא קינוח ונטילה.

ב. בשר חי האם הוא כבשר עוף לדינים דלעיל.

דבדברי אגרא חמוה דרבי אבא הוזכר רק עוף. והנה הרמב"ן (בתורת הבית לרשב"א בית שלישי שער רביעי עמ' 173. ובר"ן ל"ז ע"ב בדפי הרי"ף), סובר דה"ה בשר חיה כיון דגם הוא אסור רק מדרבנן,

ונאכל באפיקורן וכדלעיל.
והא דנקט אגרא עוף, כיון דהוא מוסכם על דעת ריה"ג ור"ע (ממשנה חולין קי"ד ע"א) שאינו מה"ת, אולם בשר חיה דהוי פלוגתא ביניהם, לא רצה להכנס למחלוקתם – אולם לדידן דפסקינן כר"ע דאף בשר חיה בחלב רק מדרבנן הוי כעוף. וכן סובר הרשב"א, וכן סברו תוס' (ק"ד ע"ב ד"ה "עוף וגבינה"), דנקט עוף דשכיח זה"ה חיה וכן כתב המאירי (עמ' ש"פ). אולם אחרים סברו – דעוף דדוקא נקט אגרא, אבל בשר חיה אף דהוי דרבנן דינו כבשר בהמה. כיון דדמי לבשר בהמה (כר"ן ל"ז ע"ב בדפי הרי"ף), או משום שנדבק בין השיניים והחניכיים כבשר בהמה בניגוד לעוף. (ר"ת בתוס' הנ"ל). וכך סבר הרמב"ם (המ"א פ"ט הכ"ח), הרז"ה במאור הגדול (ל"ז ע"א בדפי הרי"ף), ר"ת (ר"ת בתוס' הנ"ל), וכן כתב המאירי (עמ' ש"פ) דנהגו להחמיר בו כבשר בהמה דדמי ליה.

3. השיהוי בין בשר לגבינה מהו?

(לשטות דבעי שיהוי, או לשיטות האחרות בלא קנוח והדחה).

א. כבר הובאו דברי הגמ' (ק"ה ע"א) בשם מר עוקבא דשהה מסעודה לסעודה אחריתא.
ובתוס' (שם ד"ה "לסעודתא") כתבו דלא בעי לשהות בין סעודה דשחרית לסעודה דערבית, אלא אפי' לאלתר אם סלק השולחן ובירך מקרי מסעודה לסעודה, דלא פלוג דרבנן.
וכך סבר הראב"ה (בהג"א פרק ח' סי' ה').
אולם הרי"ף (ל"ז ע"א בדפי הרי"ף) כתב דבעי שיהוי דצריך לסעודתא אחריתי, דהיינו בין סעודה לשחרית לסועדה דערב וכן פסק הרמב"ם (מ"א פ"ט הכ"ח), וכתב דהוא שעור ו' שעות, וכן דעת הרא"ש (פרק ח' סי' ב') ומאירי (עמ' שע"ט).

וכן בתורת הבית לרשב"א (בית שלישי שער רביעי...), וכתב דכן סברו בעל העטור והר"ח.

ב. הסיבה לשיהוי.

ברש"י (ק"ה ע"א) כתב "משום שבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך טעמו" וכן כתב בר"ן (בתורת הבית לרשב"א בית שלישי שער רביעי...).
וברא"ש (פרק ח' סי' ה') משמע דמשום עכול בעי השיהוי – דרך הסביר הבעיה דבשר שבין השיניים מהו? הרי עבר זמן עיכול, וכן כתב המאירי בפירושו (עמ' שע"ט) "שכל שכשיעור זה כבר נתעכל במקומו ואינו קרוי בשר".

ויתכן שזו גם כוונת רש"י והר"ן דנדבק בפה ומאריך טעמו – דהיינו כל זמן שלא נתעכל. ואולם ברמב"ם (יו"ד סי' פ"ט) כתב דטעם השיהוי הוא משום בשר שבין השיניים וכן כתב בתורת הבית הקצר (בית שלישי שער רביעי עמ' 171), – דבשר שבין השיניים מקרי בשר גמור. ואף במאירי (עמ' שע"ט) כתב דעיקר הטעם דאיסור גבינה אחר בשר משום בשר שבין השיניים.

ומביא הטור (יו"ד סי' פ"ט) נפ"מ בין הטעמים:

1. בלעס לתינוק.

משום בשר שבין השיניים בעי שיהוי.

משום טעם השומן או עכול - לא בעי שיהוי דהא לא כלע הבשר.
ומסיק הטור להחמיר בשני הטעמים.

ולענין בשר שבין השיניים לאחר ו' שעות, לכאורה צריכה להיות נפ"מ ג"כ.
דמשום טען הרמב"ם והרשב"א דטעם שיהוי ו' שעות הוא משום בשר שבין
השיניים אחר ו' שעות. תו לא מקרי בשר וכלשון המאירי (עמ' שע"ט) "שכל
שכשיעור זה כבר נתעכל במקומו ואינו קרוי בשר".

ואילו לטעם רש"י ר"ן ורא"ש - דהא הוי בשר אף בין השיניים ובעי להסירו,
דהשיהוי הוא משום עכול ומשיכת טעם השומן. אך בשר שבין השיניים מקרי
בשר וכפס' שהביאה הגמ' (ק"ה ע"א-).

וכך למד הטור, ובב"ח (יו"ד סי' פט) הסביר עפ"י זה מהלך הגמ'. דלרש"י
דטעם השיהוי כי מושך טעם שומן, א"כ בעית הגמ' גבי בשר שבין השיניים
אינה תוך זמן השיהוי דהא אז אף בלא בשר זה בעי שינוי, אלא השאלה מצא
בשר בין שינוי אחר ו' שעות האם הוי כמעוכל או לא, ושפטה הגמ' ופס'
"והבשר עודנו בין שיניהם" (במדבר י"א ל"ג), דהוי בשר ולא מעוכל ולכן בעי
להסירו.

אולם לרמב"ם הטעם דשיהוי גופו הוא משום בשר שבין השיניים שאי אפשר
לנקר יפה יפה, אולם אחר זמן השיהוי הוי כמעוכל ולא הוי בשר ולכן אין צורך
להסירו.

וכך הסביר בפרי תואר (יו"ד סי' פ"ט סק"ב) - דקושיה הגמ' אליבא דהרמב"ם
היתה מדוע צריך שיהוי משום בשר שבין השיניים, וכי הוי בשר? ושפטה הגמ' -
דהוי בשר, אולם אחר זמן השיהוי הוי כמעוכל ואין צורך להסירו.

וכן הסביר הפליתי (מובא בערוך השולחן סק"ב) - דמתהילים (ע"ח פס' ל' ל"א)
והספרי בהעלותך (במדבר י"א, ל"ב ל"ג) - מוכח דהקרא דהבשר עודנו בין
שיניהם מיירי בתחילת האכילה (רמיד דנגסו בו יצאה נשמתם - עיי"ש). וא"כ
מוכח מפס' זה דבשר שבין השיניים מקרי בשר תיכף לאכילה אולם אין שום
הוכחה לאחר זמן השיהוי.

אולם הפרי חדש (יו"ד סי' פ"ט סק"ב) - חולק וס"ל דאין סברא לומר דאחר ו'
שעות מקרי בשר שבין השיניים מעוכל דהא הוי בעין והגמ' הביאה פס' דהוא
מקרי בשר.

ואדרבה דבברי רב חסדא דאמר אכל בשר אסור לאכול גבינה ולא משמע שום
חלוק בין בשר לבשר שבין השיניים, וא"כ בעית הגמ' ודאי בבשר שבין השיניים
אחר זמן השיהוי מהו, ושפטה דהוי בשר.

ואף לרמב"ם כן הוא - ומה דכתב דבעי שיהוי ו' שעות משום בשר שבין השיניים
מאחר ואי אפשר לנקרו יפה יפה, אך אחר ו' שעות מסתמא כבר יצא כל הבשר
שבין השיניים ולכן שרי לאכול גבינה אך כמובן אם מצא בשר אח"כ צריך
להסירו. ולדעתו אין בזה נפ"מ בין הטעמים.

והר"ן (ל"ז ע"ב בדפי הרי"ף) כתב – אמנם אם מצא בשר בין השיניים אחר
זמן בעי להסירו אך אינו צריך למנות זמן השהוי מזמן שמצא הבשר בין שיניו
אלא מזמן האכילה – אף כי קנוח בעי.